

Gyógyszerészettörténeti közlemények

Gyógyszerészet 33. 29—32. 1989.

A Reanal Finomvegyeszergyár működésének jelentősége a hazai gyógyszergyártás történetében¹

DR. LÁRENCZ LÁSZLÓ

A szerző többévi kutatómunka alapján röviden ismerteti néhány ma is működő hazai gyógyszergyár adatait, majd érdekes adatokat közöl a Reanal Finomvegyeszergyár történetéből.

*

Kazay Endre (1876—1923) hírneves gyógyszerész életrajzát kutatva jelentős kéziratok, fényképek birtokába jutottam a hazai gyógyszergyártás történetét illetően [1].

A hazai gyógyszergyártás történetét kutatva megállapítottam, hogy már a XIX. században egyes gyógyszerészek felismerték a műszaki és társadalmi fejlődés következtében, valamint a termelési viszonyokban mutatkozó változásokat és kezdeményezésükkel a magyar gyógyszeripar megalapítóivá váltak.

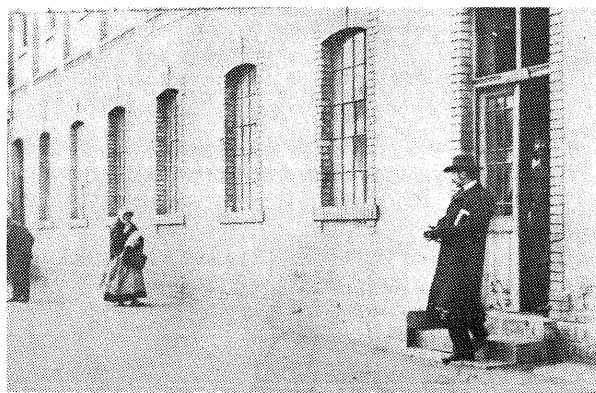
Az első kezdeményezés dr. Wágner Dániel (1800—1890) gyógyszerésztől származik, aki 1833-ban gyógyszerészeti és kémiai laboratórium, valamint ezzel szorosán összetartozó gyógyszertár megnyitására kért és kapott engedélyt a hatóságoktól. A gyógyszertár „NÁDOR” elnevezéssel 1834-ben nyílt meg, a Váci út és a Sugár út sarkán (ma: Népköztársaság útja 1—19.), ahol a kémiai laboratórium is működött. Ez a kis laboratórium a maga korában megfelelelt a mai Gyógyszertári Központok kebelében működő „Galenusi” laboratóriumnak és a készítményeit vizsgáló (minőségét ellenőrző), ún. szakfelügyelői laboratóriumok elődjének is tekinthetők.

Wágner látta a gyógyszergyártás hazai lehetőségét, ezért 1839-ben javasolta egy gyógyszervegyészeti gyár alapítását. Többen felismerték Wágner javaslatának jelentőségét, ezért 1867-ben megalapították a Soroksári úton a KÖZPONTI MAGYAR GYÓGYSZER-VEGYÉSZETI ÉS MŰVEGYÉSZETI VÁLLALAT RÉSZVÉNYTÁRSASÁGOT. Ez a gyár, az akkori gazdasági problémák és tőkehiány miatt, csak 10 évig működött [2].

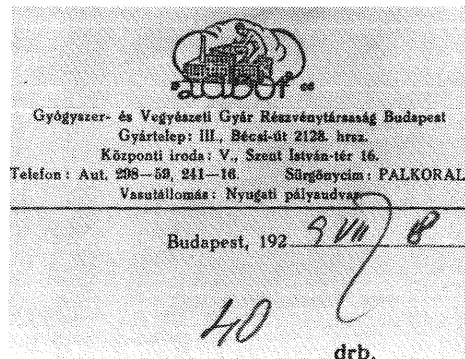
Később ebből fejlődött ki a mai Hungária Vegyi Művek.

A századforduló után számos gyógyszergyártó üzem volt hazánkban, azonban életképes, az újabb kutatások alapján az első gyógyszergyár, a Török—Seitz család tulajdonában levő GALENUS Gyógy- és Vegyszergyár volt, amelyet 1905-ben alapítottak és két évvel megelőzte a Richter Gedeon Gyógyszergyár beindulását [3]. Ez a gyár 1930-tól Magyar Pharma Gyógyáru Rt., ma: REANAL Finomvegyeszergyár néven ismert.

Hazánkban ebben az időben a működésben lévő gyógyszergyárak sok külföldi gyógyszergyár példájához hasonlóan, a gyógyszertár laboratóriumaiból nőt-

2. ábra. Kazay Endre a Galenus gyár főbejárataánál 1910-ben

3. ábra. A Labor gyár levélpapírjának fejléce 1929-ben

a lakosságnak oite es a laboratóriumban nagy pusztitást vitt élek, a távoli véghez. A robbanástól a szomszéd házban lakó értárt a nagy Györgyevics ügyvéd szakácsnője annyira meg- égső szükség ljejt, hogy még az éjjel meghalt.

is mindössze — Állami kedvezmény a «Galenus»-gyár- szertár felál- nak. A kereskedelemügyi m. kir. miniszter lakosság sza- ideiglenes vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnök hozzájárulásával az 1899. XLIX. agy. kir. bel- t.-czikkben meghatározott állami kedvezmés- ös kérelmére nyeket dr. Seitz Ottó nagydroguista és Török toz» címzett Sándor gyógyszerész budapesti lakosoknak es üzleti joga- Budapestben létesített «Galenus» gyógy- és dos Kornélné- vegyszeráru gyári ipartelepük részere az 1905. ógyszerészre, évi január hó 1-től számítandó 15 évre enge- truházassék. delyezte.

tehát ismét — Gyógyszerészek a Magyar Orvosok t gyógyszer- és Természetvizsgálók vándorgyűlésén.

1. ábra. A Reanal Finomvegyeszergyár alapítási ideje (Gyógyszerészi Közlöny, 1905. 530. oldal)

¹ kivonat: — A Magyar Nemzeti Múzeum adat-, forrásgyűjtő és feldolgozó pályázatából, amely 1985. május 17-én kiemelt díjban részesült. — A kecskeméti I. Országos Gyógyszertörténeti Konferencia 1987. május 28—30-án megtartott előadási anyagából.

tek ki. Ilyen volt többek között az 1907-ben alapított *Richter Gedeon* (1872–1944) gyógyszergyár, ma: *Kőbányai Gyógyszerárugyár* néven ismert [4].

Az 1910-ben ALKA néven Budapesten alapított CHINOIN Gyógyszer- és Vegyészeti Termékek Gyára.

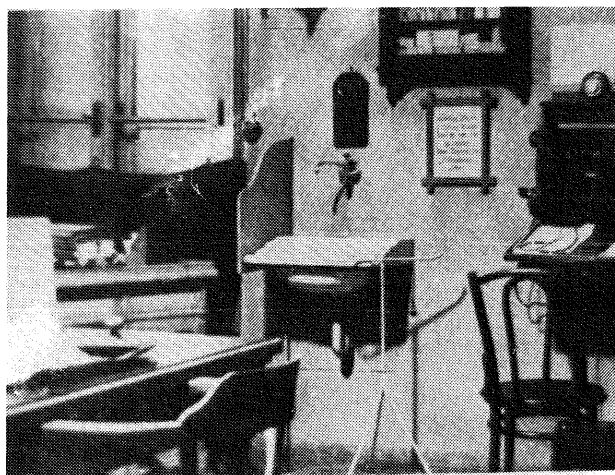
1912-ben megalapították a PHYLAXIA Szérum-termelő Rt.-ot. Ebben az évben, 1912-ben idegen tőkével alakult a Bernben működő *Dr. Wander Részvénytársaság* leányvállalataként Budapesten a *Dr. Wander Rt. Gyógyszergyár*, amely *Egyesült Gyógyszer- és Tápszervegyészeti Gyár*, majd 1985. január 1-jétől EGIS Gyógyszergyár néven ismert [5].

1912-ben alapították Debrecenben *Rex Ferenc, Muraközi László, Grósz Nagy Ferenc* a „*Hatvani Pharmachemical Labor, Debrecen*” névvel, ma BIOGAL Gyógyszergyár néven ismert gyárat.

1927-ben *Kabay János* (1896–1936) gyógyszergyárat alapított Büdszentmihály községben (ma Tiszavasvári), amely Alkaloida Vegyészeti Gyár néven ismert.

Hazánkban kis létszámmal működő gyógyszergyártó üzem volt többek között a századforduló végén, az óbudai Bécsi úton *Zboray Albert* (1839–1886) óbudai gyógyszerész által eladott telken 1884-ben felépült *Kochmeister F.-féle gyógyszerészeti laboratórium* melyet hosszabb ideig *Ströcker Alajos* gyógyszerész vezetett. A gyár 1918-ban *Labor Gyógyszervegyészeti Rt.* néven, majd *Török Sándor* gyógyszerész a részvények többségét megvéve, 1922-ben: TÖRÖK LABOR GYÓGYÁRU-NAGYKERESKEDELMI és VE-
GYÉSZETI GYÁR Rt. néven működött tovább. Ez az időpont vehető jogilag is a mai GYÓGYÉRT alapítási évszámának. Ebben az időben a különböző újságokban, szaklapokban megjelent hirdetések, atyai tiszteletből, legtöbbször „*Török József*” néven szerepelnek.

A századforduló után az óbudai LABOR gyár és a Király utcai „SZENTLÉLEK” gyógyszerertár jövedelméből, valamint *Török Sándor* felesége; *Seitz Jutta* testvéreinek: *Seitz Ferenc* (1854–1933) és *Seitz Ottó* (1870–1929) főrészvényeivel Budapesten, Zuglóban a Telep utca 45. szám alatt *Tóth István* telkét megvásárolták, hogy gyógyszergyárat építsenek, melyet 1904. október 24-én a budapesti törvényszéken bejegyezték

5. ábra. A Galenus gyár igazgató fővegyészenek dolgozószobája, 1912-ben

GALENUS Gyóg- és Vegyszergyár néven, amely 1905. január 1-jével megkezdte a gyógyszer gyártását.

A gyár tulajdonosa a budapesti *Török Sándor* gyógyszerész, a Király utcai „SZENTLÉLEK” gyógyszerertár tulajdonosa volt, a gyár műszaki igazgatója — mai értelemben főmérnöke — az óbudai Labor Gyártól átjött nagy gyakorlati tapasztalatokkal és szervező-készséggel rendelkező *Göllner Kornél* (1867–1934) gyógyszerész volt, aki a gyógyszergyártást beindította [7]. Nem tisztázott okok miatt 1910-ben *Kazay Endre* (1876–1923), nagyszaltnai gyógyszerész vette át az igazgató-fővegyészi teendőket ellátását, aki 5 éven át a GALENUS gyárban munkájával, tudományos felkészültségével öregbítette a gyár hírnevét, bizonyította a gyár életképességét. Ebben az időben *Kazay Endrének* 50 tudományos értékű dolgozata jelent meg a hazai és külföldi szaklapokban.

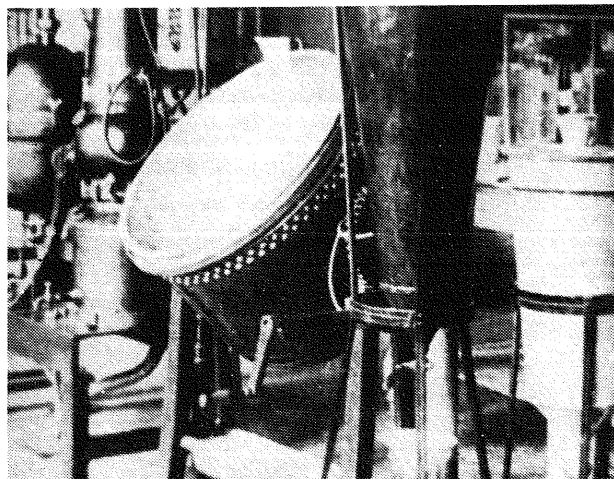
Cikkeiből megállapítható, hogy a gyárban rajta kívül 2–3 vegyész-gyógyszerész dolgozott, feltehetően 20–25 személyzettel.

A gyár profilját illetően néhány fennmaradt hirdetésből, valamint az 1911. és 1912. évi Magyar Gyógyszerészi Egyesület által rendezett első, illetve második „Gyógyszerészeti Kiállítás” dokumentációs anyagából tudhatunk meg egy keveset: „... A kiállításra 50 cég nevezett be, több külföldi gyártó cég is... A GALENUS gyár ... agilis műszaki vezetője *Kazay Endre*, aki a gyárnak 137 különféle készítményét mutatta be...”

A gyár hirdetéseiből megtudjuk, hogy különféle, többek között ASPYRINT, CHLORÓFORMOT, NOVOCAINT is gyártottak. Ebben az időben vegyszereket is gyártottak már, melyekre a jó minőség miatt a „MERC” jelzésű címkékkel is ellátták a készítményeket.

Műhelytitkaiból tudjuk, hogy *Kazay Endre* antiadheziós kísérleteket is végzett a „szilikátokkal”, azonban részleteket nemigen ismerünk. Az ezzel kapcsolatos próbálkozásai megfelelő lehetőségek birtokában a TEFLON feltalálásához vezettek volna.

A gyár leírásáról, felszereléséről az 1905. december 8-án lezajlott tüzeset leírása révén tudhatunk meg egy keveset. A *Kazay* archív anyagban előkerült néhány fénykép a gyárra vonatkozóan is, melyekről megállapítható konkrétan a felszereltség.

4. ábra. A Galenus gyár üzeméből 1912-ben

Kazay Endre az I. világháború kitörése, a rosszbodó anyagi lehetőségek miatt kénytelen volt családjával egy jól jövedelmező vidéki gyógyszerárba, a Bihar megyei Vaskóhra menni (ma: Románia) gyógyszerésznek.

Kazay távozása után a gyár irányítását Klein Lajos gyógyszerész vette át.

Az 1920-as évek gazdasági nehézségei miatt 1930-ban a német BAYER I. G. gyógyszergyár bérbé veszi a GALENUS gyárat, közben 1931-ben a tulajdonos — Török Sándor — meghal. 1933 októberében a BAYER I. G. Farbenindustrie német gyár „örök” áron megvette a gyárat, amelynek 1948. évi államosításáig tulajdonosa volt. Ma a gyár Reanal Finomvegyeszer-gyár néven ismert.

A II. világháború után hazánkban megindult a hazai gyárak, így a gyógyszergyárak romjainak is a helyreállítása. A működő, életképes gyógyszergyárak mellett néhány új gyógyszergyár felállítására is történt kezdeményezés. Ilyen volt a dr. Szent-Györgyi Albert (1893—1986) orvos, Nobel-díjas professor és édesapám nagybátyjának, dr. Gőzsy Béla (1903—1979) gyógyszerésznek a próbálkozása is, akik Budapesten 1947-ben SERVITA néven új gyógyszergyárat indítottak be, több mint 100 fővel. Dr. Szent-Györgyi Albert jobb lehetőségek reményében Amerikába (USA) vándorolt. Hazánkban ebben az időben különféle gazdasági nehézségek hátráltatták a fejlődést, fennmaradást, az államosítások küszöbén, az alapító részvények értékének csökkenése miatt a gyár 1948 őszén megszűnt működni, majd dr. Gőzsy Béla is elhagyta az országot.

Kevesen tudják, hogy ebben az időben dr. Gőzsy Béla a PHYLAXIA-ban előállította — Magyarországon legalábbis — az első LYOPHILISÁLT VÉRPLASZMÁT, amely ma HUMÁN PLASMA-ként ismert [9].

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az 1905-ben alapított GALENUS Gyógy- és Vegyszergyár igazgató fővegyésze, Kazay Endre a gyári tevékenysége alatt megfelelő vezetőképességgel és kiemelkedő szakmai tudásával meghatározó szerepet töltött be a gyár jövőjét illetően. A Richter Gedeon és a CHINOIN, valamint a dr. WANDER Rt. mellett kiemelkedő szerepet töltött be a gyár működése. Többek között az a tény, hogy a gyáralapítási engedélyben rögzített 15 év lejártá, valamint az I. világháborút követően a gyár nem szűnt meg működni. Fontos tényező volt a gyár életében a nehéz

gazdasági körülmények közt jelentkező gazdag külföldi vállalkozó, a német BAYER I. G. Farbenindustrie cég jelentkezése, majd a Magyar Pharma Gyógyáru Rt. beindítása, amely lendületet adott a hazai gyógyszergyártásnak.

Tehát az 1905-ben alapított GALENUS Gyógy- és Vegyszergyár az alapítási évében, azaz 1905-ben már gyógyszert készített, majd két évvel később, 1907-ben a hazai gyógyszergyártást követte a Richter Gedeon Gyógyszergyára a budapesti Kőbányán. Az 1905-ben alapított GALENUS Gyógy- és Vegyszergyár jelentős szerepet töltött be a hazai gyógyszergyártás történetében és méltó elődje volt a REANAL Finomvegyeszer-gyárnak, amely immár több, mint 80 éves múltra tekinthet vissza [9, 10, 11].

IRODALOM

- Lárencz L.: „Kazay Endre (1876—1923) élete és munkássága”. Gyógyszerész-doktori disszertáció. Budapest, 1986. — 2. Dr. Szankai I.: „A gyógyszerészetre és budapesti gyógyszerárakra vonatkozó adatok”. Könyv. Budapest, 1935. — 3. Gyógyszerészi Közlöny 530. 1905. — 4. „75 éves a Kőbányai Gyógyárugyár”. Dr. Zalai K.: Közönlés — üdvözlő beszéd. Gyógyszerészet 20, 241, 247 (1976). — 5. „EGIS” — Fantázianév — a gyár Propaganda-osztálya szerint: 1985. január 1-jétől. — 6. Dr. Zboray Bertalan (szül.: 1899—) gyógyszerész írásbeli közlése szerint (1987. február 15.): „...Zboray Albert (1839—1886) óbudai gyógyszerész az évek során Bertalan nevet használt, de az Abaujszántóról beszerzett keresztlevél szerint „ALBERT néven szerepel...”; Baradlai-Bárony: A Magy. Gyógysz. története II. köt. Budapest, 1930. 533. old. — 7. Göllner Kornél (1867—1934) gyógyszerész, az 1884-ben beindult óbudai Kochmeister-féle Gyógyszergyárban tevékenykedett, majd az újonnan beindult GALENUS Gyógy- és Vegyszergyárban, az ún. „főmérnöki” teendőket látta el. Ő volt az, aki beindította a gyógyszergyártást, 1912—1913-ban Kazay Endrének átadva az irányítást, visszatment a Labor Gyógyszergyárba Óbudára — Spergely Béla (1888—1982) gyógyszerész elmondása szerint. — 8. Gyógyszerészi Közlöny 1920. év 549. oldal szerint: „... a Belügyminiszter engedélye szerint dr. Klein Lajos hibbei születésű, budapesti lakos, gyógyszerész tudor a Török József Rt. igazgatója, a saját nevét Lányi névre magyarosította”. — 9. Dr. Gőzsy Béla (1903—1979) gyógyszerész professor levele Lárencz László (1909—1978) vegyész-gyógyszerészhez Bácsbokodra, 1973-ban. — 10. Dr. Orendi Herbert (1909—1986) vegyészdoktor visszaemlékezése szerint, aki az egyik szintetikus „C”-vitamin előállítója volt. — 11. Lárencz L.: „Magyarország gyógyszerészeti emlékei”. Kézirat szerint.

Kazay Endre (1876—1923) gyógyszerész, a Galenus Gyógy- és Vegyészeti Gyár igazgató-fővegyésze (1910—1915) irodalmi publikációi a gyári tevékenység idején.

Ebben az időben munkái megjelentek az osztrák PHARMAZEUTISCHE POST, PHARMAZEUTISCHE MONATSHEFTE szaklapokban is.

Magyar nyelvű munkái:

- Sublimát cilinderek alakjának kérdése; Gy. K. 84 (1910). — 2. Az aethylether oldékonysága aethylalkoholos vízkeverékben; Gy. F. 19 (1910). — 3. Újabb adatok a gyógyszerek spektrumaihoz; Gy. F. 52 (1910). — 4. Adatok az anyarozs alkatrészeinek ismertetéséhez; Gy. F. 102 (1910). — 5. Az Aluminium aceticum solum; Gy. F. 163 (1910). — 6. Adatok az „Oculus Cristi” némenklaturájához; Gy. F. 174 (1910). — 7. A víztartalom befolyása a kámforoldatok forgatóképességére; Gy. F. 31 (1911). — 8. A színes alkaloida reakciók színképei; M. Ch. F. 49 (1910). — 9. Az elemi gyökök isomeriájáról és a színes reakciók értékeléséről; Gy. K. 553 (1910). — 10. Sublimát cilinderek alakjának kérdése; Gy. K. 84 (1910). — 11. Liquor ferri-chlorati és albuminái; Gy. É. 1011, 1027 (1911). — 12. A Pál-völgyi barlang; Turisták Lapja 234 (1911). — 13. Az alkotórész befolyása a vegyületek színképére; M. Ch. F. 49, 65 (1911). — 14. A torzó hatása a barlangok képződésére; Természet 5 (1912). — 15. A légköri csapadékok két növénytápláló alkatrésze; Természet 34 (1912). — 16. Kén atomrefrakciója különböző vegyületeiben; Gy. É. 968 (1911). — 17. Ungentum hydrargyri in cubulis; Gy. Htp. 58 (1912). — 18. A subcutan injekciók előállítása; Gy.

6. ábra. A Magyar Pharma Gyógyáru Rt. készítményeiből az 1930-as években

